

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ РОБОТИ З ДОРОСЛИМИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ

А Презентовано підготовку педагогічного персоналу для роботи з дорослими як важливу сферу діяльності суспільства. Обґрунтовано нагальність розвитку системи підготовки фахівців для освіти дорослих, подиктовану різноманітністю виконуваних професійних ролей із урахуванням вимог формальної (викладачі педагогічних і андрагогічних дисциплін; викладачі вузькоспеціалізованого профілю; спеціалісти-дослідники в галузі освіти дорослих; консультанти, методисти, експерти, організатори, тьютори, інспектори; соціальні працівники, працівники апарату управління) і неформальної (андрагог-експерт; андрагог-консультант; інспектор; андрагог-організатор; андрагог-агент по зв'язках; андрагог-стимулювальник; андрагог-генератор ідей) складників системи освіти дорослих. Розкрито особливості становлення і розвитку професійної підготовки андрагогів у Польщі. Проаналізовано та узагальнено сучасні підходи щодо організації професійної підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими у Польщі; обґрунтовано сучасні польські тенденції, притаманні цьому процесу. Визначено особливості цієї підготовки на бакалаврському і магістерському рівнях; описано цільові та організаційно-змістові аспекти професійної підготовки андрагогів в університетах Польщі. Придільено увагу теоретико-методологічному, законодавчому та технологічному аспектам цієї підготовки, спрямованій на формування і розвиток професійної компетентності андрагогів. Проаналізовано навчальні плани окремих університетів, які здійснюють професійну підготовку педагогічного персоналу для роботи з дорослими, окреслено зміст післядипломної практико-орієнтованої андрагогічної підготовки. Виокремлено позитивні ідеї досвіду Польщі, які доцільно імплементувати в освітнє середовище України.

Ключові слова: андрагог; педагогічний персонал для роботи з дорослими; професійна підготовка; післядипломна освіта; навчальний план; освітня програма

Вступ. У сучасному освітньому просторі підготовка фахівців для сфери освіти дорослих набуває ознак провідної форми соціальної практики та важливої сфери діяльності суспільства. Як складова системи освіти дорослих вона виконує об'єднувальну функцію, гуртуючи освітян навколо спільної справи, ідей та інтересів. Так, за С. Хаул, «педагоги дорослих теоретично належать не до однієї професії, їх радше треба віднести до цілої сім'ї професій» [6, с. 126].

Необхідно підкреслити, що нині в Європейських країнах розгортається жвава дискусія щодо найраціональніших шляхів розвитку системи підготовки й удосконалення педагогічного персоналу для роботи з дорослими. Йдеться як про теоретико-методологічний, законодавчий, так і технологічний рівні такої підготовки, спрямованій на формування і розвиток професійної компетентності андрагогів. У США цій проблемі також приділяється серйозна увага, зокрема ще у 1957 р. було створено Комісію професорів освіти дорослих (Commission of Professors of Adult Education – CPAE). Головною метою її діяльності стали розвиток і координація програм на здобуття бакалаврського, магістерського та докторського ступенів у галузі освіти дорослих [13].

За М. Ноулзом першочерговим завданням світової педагогічної спільноти є «підготовка компетентних фахівців

у сфері освіти дорослих (adult educators), які здатні використовувати свої знання у постійно змінюваних умовах, займатися самовдосконаленням і самоосвітою впродовж життя». Вчений зауважує, що у суспільстві ... «дуже мало фахівців-професіоналів з освіти дорослих, саме тих, хто отримав спеціальну професійну підготовку з навчання дорослих і здійснив успішну кар'єру у цій сфері» [11].

Обґрунтовуючи нагальність розвитку системи підготовки фахівців для освіти дорослих наведемо думку П. Джарвіса щодо різноманітності професійних ролей, які виконують андрагоги у суспільстві, зокрема це:

- викладачі педагогічних і андрагогічних дисциплін;
- «викладачі вузькоспеціалізованого профілю (наприклад, з етики, психології, економіки), які, окрім спеціальних предметних знань, володіють андрагогічними знаннями й технологіями;
- спеціалісти-дослідники в галузі освіти дорослих;
- консультанти, методисти, експерти, організатори, тьютори, інспектори;
- соціальні працівники, працівники апарату управління і т. п. (в установах, організаціях, на підприємствах виробничої і соціальної сфери) [8].

Поряд із формальною освітою нині дедалі більшої актуальності набувають різні форми неформальної та

позаформальної освіти дорослих. Так на основі структурно-функціонального аналізу професійної діяльності фахівців-андрагогів, які працюють у системі неформальної освіти дорослих, білоруські вчені розробили рольову карту і функції спеціаліста-андрагога: *андрагог-експерт* (оцінює ситуації та рівні розвитку досвіду дорослих, дає рекомендації); *андрагог-консультант* (надає консультаційні послуги з індивідуального і організаційного розвитку); *інспектор* (оцінює динаміку індивідуально-особистісного розвитку дорослих); *андрагог-організатор* (регулює процес освітньо-професійної діяльності); *провайдер* (надає науково- та навчально-методичні й інформаційні ресурси); *андрагог-агент по зв'язках* (встановлює контакти, створює партнерські мережі); *радник* (здійснює підтримку професійних і ініціативних проектів); *андрагог-стимулювальник* (мотивує дорослих на особистісний і професійний розвиток, надає супровід у груповій динаміці й індивідуальній кар'єрі членів організації); *андрагог-генератор ідей* (інтелектуальний лідер, інноватор).

Отже, таке різноманіття типології кадрів системи освіти дорослих зумовлено їхньою професійною діяльністю у різних інституціональних установах і вимагає специфічних компетенцій, спрямованих на досягнення мети, через виконання різноманітних завдань і функцій. Саме у цьому сенсі у діяльності андрагогів С. Качор вбачає певний політичний контекст, оскільки вважає, що андрагоги виконують виховну, дидактичну, наукову, суспільно-опікунську, суспільно-діяльнісну та інноваційну функції [9].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз дослідницьких матеріалів, наукових джерел, у яких безпосередньо розкрито статус та описано ролі й функції андрагога, дуже мало, зазвичай «значно більше уваги в освіті дорослих приділяється учню, а не педагогу [2]. Проблемою підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих опікувалися вітчизняні (С. Архипова, С. Бабушко, Н. Білик, В. Олійник, В. Пуцов, Л. Тимчук, О. Чугай та ін.) та зарубіжні (М. Громкова, А. Жданов, А. Кукуєв, С. Брукфілд, П. Джарвіс, М. Ноулз, Н. Міллер, Ф. Пеглер, Р. Свансон, Р. Сміт, Ю. Укке, Р. Фаултіш та ін.) вчені. Проблему професіоналізації освіти дорослих докладно розкрито у працях польських учених: Т. Александера, Г. Беднарчика, М. Марчука, С. Качора, Л. Копцієвич, Л. Туроса, а також Б. Войтасік і У. Ярушки та ін.

Високо оцінюючи здобутки вітчизняних науковців і педагогів-практиків у галузі освіти дорослих, зауважимо, що проблема підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими ще не стала предметом окремого наукового вивчення. У закладах вищої освіти професійна підготовка педагогів-андрагогів системно не здійснюється, у закладах післядипломної педагогічної освіти освітні програми з розвитку андрагогічної компетентності не набули поширення.

Водночас Міністерство соціальної політики, враховуючи світовий досвід реалізації освіти впродовж життя й зростання потреби в освіті дорослих, а також формування андрагогіки як наукового напрямку в системі педагогічно-

го знання підтримало пропозицію МОН щодо затребуваності нової професії (лист № 1/12-2537 від 13.03.2018) й до проекту Зміни № 8 до Класифікатора професій було внесено нову назву професії «Андрагог» з кодом 2359.2 (професійне угруповання «Інші професіонали в галузі навчання»).

Підтримуючи точку зору вчених, вважаємо, що зарубіжні країни мають певний досвід підготовки педагогів для системи освіти дорослих. Тоді як створення європейського освітнього простору, спільність педагогічних цілей й завдань, схожість проблем, зумовлюють актуальність поглибленого вивчення та узагальнення досвіду Польщі у сфері професійної підготовки педагогічного персоналу для дорослих. Викладене вище й зумовило вибір теми статті.

Метою статті є вивчення, аналіз й узагальнення підходів щодо організації професійної підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими у Польщі; обґрунтування сучасних польських тенденцій, притаманних цьому процесу, та виокремлення позитивного досвіду, який можна було би використати в освітньому полі України.

Викладення основного матеріалу. Визначимося з використовуваною термінологією.

Зазвичай *педагогів для дорослих* у зарубіжних джерелах називають «тренером дорослих» (adult trainer) або «викладачем дорослих» (adult educator), тоді як у вітчизняній педагогічній літературі переважно йменують андрагогом. У міжнародних програмних документах з освіти дорослих можна знайти узагальнене визначення цієї категорії працівників – педагогічний персонал/кадри для роботи з дорослими – це фахівці з організації процесу навчання, цілеспрямованого поетапного керівництва і супроводу учнів/слухачів у процесі набуття знань, умінь, навичок; створення простору для самостійної діяльності, допомоги у визначенні їхніх освітніх потреб; помічники, «поводирі» учня в процесі його навчання, використовуючи для цього всі когнітивні та ціннісні стосунки у навчальному спілкуванні [5]. Тоді як *професійну підготовку педагогів для роботи з дорослими* в англійській літературі називають «training of trainers», у процесі якої за Д. Мерфі готують педагогів до виконання ролі наставників дорослих, їх менторів [14]. Однак у зарубіжних джерелах зустрічається і термін «trainer of trainers», дослівний переклад якого звучить як «тренер для тренерів» й означає підготовку тих, хто сам буде навчати педагогів дорослих [4].

У публікації будемо послуговуватися термінами «андрагог» (переважно для системи формальної освіти) та узагальненішим «педагогічний персонал для роботи з дорослими», а також «професійна андрагогічна підготовка».

Отже, як показала наукова розвідка, Польща має давні традиції й новаторські форми підготовки андрагогів. Системна підготовка й підвищення кваліфікації педагогів для дорослих розпочалася ще у 1919 р. у центральному Бюро Курсів для дорослих, яке з часом було трансформовано в Інститут освіти дорослих. Від самого початку діяльність Інституту відбувалася за різними напрямками, зокрема видавничо-методичним, дорадництвом, інструкторська справа. Безпосередньо академічну підготовку андрагогів було

започатковано у 1925 р. у Відкритому університеті Польщі. Заклад без перебільшення належав до інноваційного типу, оскільки тут могли навчатися особи, які не отримали атестат про середню освіту.

Нині фах андрагога у Польщі вважається професією нового покоління, розвиток якої спонукала економічна ситуація в країні, потреба постійного особистого й професійного розвитку людини, набуття додаткових компетентностей задля конкурентоспроможності на ринку праці. У новий державний класифікатор професій і спеціальностей професію андрагога було введено за номером 235101 [7] й доволі велика кількість навчальних закладів різних форм власності пропонують підготовку фахівців за цією спеціальністю. Окрім того, в університетах відбувається також підготовка фахівців до роботи з дорослими за спорідненими професіями, зокрема: едукатор дорослих, тренер, тренер-консультант, які також є офіційно визнаними й зафіксованими у новому класифікаторі професій та спеціальностей.

На сайтах польських університетів зазначено, що напрям підготовки «Андрогогіка» призначений для тих, хто хоче зосередитися у професійній діяльності саме на роботі з дорослими, а не «працювати з дітьми або молоддю». Ідеальним кандидатом на навчання є людина, переконана, що можете вчитися все своє життя й у майбутньому хотіла б навчати дорослих. Серед інших важливих характеристик, потрібних майбутньому фахівцеві мають бути терпіння, здатність до аналізу та вміння слухати [10]. У цьому сенсі можна навести думку Н. Бірюкової, за якою концептуальна ідея професійної підготовки андрагогів фактично зводиться до переоцінки внутрішнього «Я», тобто наприкінці навчання викладачі повинні усвідомити, що позиція шкільного вчителя у жодному разі не може бути трансльована на роботу з дорослим контингентом [1, с. 45–46]. Думку підтверджує й визначена мета професійної підготовки за цією спеціальністю, що полягає у набутті знань у таких сферах як участь дорослих у навчанні; специфіка функціонування дорослої людини в різні періоди дорослості; особливості освіти та навчання дорослих. Звісно, що й уміння визначати стилі навчання дорослих також не залишаються поза увагою.

Підкреслимо, що з другої половини 90-их рр. ХХ ст. система підготовки фахівців у Польщі, зокрема й андрагогів, має рівневу структуру: *трирічний ліценціат* (бакалаврський рівень) і *дворічна магістратура*.

Перший цикл навчання триває три роки і завершується здобуттям ступеня бакалавра. Другим рівнем базової академічної освіти є магістратура, успішне закінчення якої надає поглиблені вузькопрофільні фахові знання й практично всі університети Польщі, де здійснюється бакалаврська підготовка андрагогів, мають магістерські програми з цього фаху. Доцільність упровадження й розвитку магістерського рівня у підготовці андрагогів підтверджує А. Хартерс, за яким визнання будь-якої галузі підготовки фахівців відбувається саме із упровадженням магістерських і докторських ступенів [3, с. 23–25].

Випускникам, які мають ступінь бакалавра з інших спеціальностей пропонуються додаткові, факультативні заняття (наприклад, «Методика дидактичної роботи з дорослими»; «Кар'єрне консультування»; «Процеси самоосвіти» тощо), що дозволяє їм надолужити знання та навички, здобутими випускниками першого циклу навчання.

Наразі багато закладів вищої освіти Польщі готують фахівців для освітньо-просвітницької роботи з дорослими. Додамо, що спеціальність не завжди називається «Андрогогіка», як це має місце на педагогічному факультеті Варшавського університету. Доволі часто у назві зустрічається словосполучення «освіта дорослих» («Освіта та управління кар'єрою дорослих» в УАМ (Університет ім. Адама Міцкевича в Познані); «Освіта дорослих, коучинг» на УЛ (Університет Лодзький) або «Освіта дорослих та геронтологія» у WSB (Вища банківська школа у Щецині).

Наприклад, Варшавський університет здійснює підготовку андрагогів на рівні ліценціату і магістратури. На педагогічному факультеті (відділі) на ліценціаті є спеціальність «Андрогогіка – організація освіти дорослих» [19]. На магістерському рівні навчання може бути продовженим за спеціальностями: «Андрогогіка – Позаформальна освіта дорослих – Організація навчання», «Андрогогіка – професійне та освітнє дорадництво дорослих» та «Аніматор культури – консультування освітньо-професійне у мультикультурному суспільстві».

Факультет освітніх досліджень Університету ім. Адама Міцкевича в Познані також здійснює підготовку ліценціатів на денній формі навчання за спеціальністю «Професійне та особисте консультування» й магістрантів за спеціальністю «Освіта дорослих та управління кар'єрою» [22].

В Університеті міста Лодзі у Відділі наук про виховання на стаціонарі та заочно готують ліценціатів з педагогіки за спеціальністю «Освіта дорослих, коучинг» [15]. У магістратурі цього відділу на стаціонарному й заочному відділеннях готують магістрів педагогіки у сфері освіти дорослих і коучингу.

Зазначимо, що у Польщі не тільки класичні університети здійснюють підготовку андрагогів. Так Вища банківська школа у Щецині має напрям підготовки «Педагогіка», де є спеціальність «Освіта дорослих з геронтологією».

Навчальна діяльність з дорослими ґрунтується на демократичних цінностях, толерантності та солідарності, використанні свободи з відповідальністю [20]. Тому як суб'єкт діяльності та суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагог-андрагог повинен мати широкий спектр знань, володіти різноманітними вміннями й навичками, спрямованих на допомогу у виявленні і розвитку освітнього потенціалу різних соціальних груп дорослих людей.

Отже, у процесі професійної підготовки за андрагогічними спеціальностями навчальними планами зазвичай передбачено набуття знань, пов'язаних із функціонуванням дорослої людини в різних сферах життя, зокрема у професійній сфері, освіті та соціальної/громадської діяльності, а також набуття компетенцій, необхідних для ефективного функціонування дорослих в освітньо-професійній

діяльності. Оскільки андрагогіка нерозривно пов'язана з педагогікою, у процесі професійної підготовки майбутніх андрагогів у польських університетах реалізують навчальний план, дуже схожий на той, за яким навчаються за педагогічними напрямками підготовки. Студенти набувають теоретичних знань і практичного досвіду, необхідні їм для професійної діяльності [19], що дозволяє працювати з різними категоріями дорослих людей. Це знання з соціології, психології, педагогіки, охорони здоров'я. Набуту теоретичну підготовку студенти у подальшому використовують під час проведення семінарів і практичних занять. Оскільки випускники повинні вміти діагностувати проблеми, з якими стикаються дорослі, виявляти їх освітні потреби, розвивати у них мотивацію до навчання і самореалізації, у майбутньому вони зможуть працювати з літніми людьми, особами, які мають певні проблеми соціального характеру. Такий досвід виявляється надзвичайно корисним у вирішенні поточних життєвих ситуацій [18].

Зауважимо, зазвичай зміст навчальних дисциплін охоплює педагогічну, психологічну й андрагогічну сфери, а також сферу управління, соціології, культури [10]. Психологічній підготовці заслужено відводиться дуже важливе місце, а її реалізацію забезпечують такі предмети: «Психологічні концепції дорослого віку»; «Психологія розвитку дорослих»; «Методологія психолого-педагогічної роботи з безробітними». Важливе місце посідають предмети, що висвітлюють досвід неперервної освіти в країнах ЄС, соціально-ідеологічні контексти освіти, а також навчання в робочому середовищі; дидактику дорослих, методологію професійного розвитку тощо [21].

Безумовно, програма підготовки залежить від спеціалізації та передбачає стажування і практичне навчання у державних й приватних установах різних галузей і секторів економіки, що займаються освітньою та навчальною діяльністю дорослих. Отже, в залежності від спеціалізації до навчального плану можуть бути включено й інші предмети. Наприклад, в університеті міста Лодзі план підготовки ліценціатів з педагогіки «Освіта дорослих, коучинг» [15] включає предмети, що забезпечують професійну підготовку саме в цьому напрямі: «Андрагогіка з професійним коучингом»; «Коучинг – розвиток професійних і особистих компетенцій»; «Андрагогіка вільного часу»; «Андрагогіка родини і life coaching»; «Coaching w ZZL»; «Кар'єра, консультування та дорадництво: дослідження, теорія»; «Дистанційна освіта дорослих»; «Кар'єра і професійний розвиток» [17].

Підготовка за спеціальністю «Освіта дорослих з геронтологією» також спонукала включення предметів, що уможливають ефективність професійної діяльності зі старшими дорослими («Соціальна геронтологія, методологія»; «Хронічні захворювання у процесі дорослого життя»; «Геронтологічна освіта»; «Можливості саморозвитку – зміни у людини і людина у зміненому середовищі»).

Особлива увага у процесі підготовки майбутніх андрагогів зазвичай приділяється комунікативним умінням, оскільки саме комунікативний аспект андрагогічної діяльності передбачає вміння, готовність і прагнення встановлювати

партнерські стосунки з дорослими учнями, вміти прийняти їх знання, досвід. Із цією метою до програми навчання включено такі предмети як: «Освіта дорослих», «Біографічність в Андрагогіці», «Андрагогічна діагностика», «Діагностика дорослих», «Принципи і стратегії роботи з групою».

Загалом вивчення цих предметів дасть можливість студентам дізнатися про тенденції та напрями розвитку й практичні рішення в освіті дорослих у зарубіжних країнах; теорії виховання/навчання дорослих (теорії трансформаційного навчання, навчання через досвід, ситуативне навчання, навчання через повсякденне життя); концепції старіння людини та особливості адаптації до пенсійного життя, феномен дискримінації (ageism) та маргіналізація людей похилого віку [21]. Окрім цього, студенти набувають ґрунтовних знань щодо сучасних ринків праці; е-економіки, як нового промислового простору та нового виклику для освіти; моделей професійного розвитку / кар'єри; концепцій суспільства та організацій, що навчається; освітні рішення з використанням сучасних технологій; специфіку діяльності неурядових організацій (третій сектор) як спеціальну сферу освіти для дорослих.

У ході професійної підготовки особливу роль відіграють ті сфери знань, які впливають із дій суб'єктів навчального процесу. Тому необхідним завданням професійної підготовки є розвиток емоційних, комунікаційних і методичних компетенцій, а також уміння правильно використовувати інструменти оцінювання навчальних досягнень. За таких умов найважливішими компетенціями, яких студенти мають набути у процесі навчання, є компетенції щодо створення індивідуальних проектів; професійного розвитку / кар'єри, ефективного функціонування в середовищі праці; пояснення власного навчального процесу у контексті новітніх андрагогічних теорій; створення освітніх програм; визначення наслідків змін ринків праці для освіти дорослих та кар'єри; використання сучасних технологій навчання дорослих [10].

Проаналізуємо детальніше особливості підготовки андрагогів, здійснюваної у Варшавському університеті. Як було зазначено вище, на ліценціаті спеціальність називається «Андрагогіка – організація освіти дорослих», навчання відбувається за стаціонарною і заочною формою [21]. Випускники стають фахівцями у галузі процесів організації й управління, освіти й навчання дорослих. Ця підготовка, у рамках Національної програми з акредитації напрямів навчання «Навчання з майбутнім» 2016 р. здобула сертифікат, яким засвідчується, що концепція підготовки вирізняється високою якістю навчальних програм із урахуванням потреб ринку праці та очікувань соціально-економічного оточення, а набуті знання завжди актуальні й сучасні, навички та соціальні компетенції – затребувані роботодавцями.

Навчання на ліценціаті триває шість семестрів і складається з трьох етапів. Кожен етап (один рік навчання) охоплює відповідні модулі. Перехід до наступного етапу навчання (наступного року) вимагає заліків з усіх модулів, передбачених на цьому етапі навчання, й здобуття мінімум 60

пунктів ECTS. Кількість обов'язкових годин становить 1699. Водночас частину предметів, що належать до модулю загальнопедагогічних предметів (kształcenia ogólnego) студенти мають можливість вибирати [10].

Окрім обов'язкових модулів із загальнопедагогічних дисциплін, фахових предметів і предметів зі спеціалізації, студент має вибрати факультативні курси (додаткове навчання), що пропонуються на факультеті, та загальноуніверситетські курси (з інших галузей знань), які у разі нестачі доповнюють кількість пунктів ECTS.

Аналіз змісту підготовки показав, що на ліценціаті значна кількість предметів (перший блок) загальнопедагогічних дисциплін є спільною для основних соціально-педагогічних спеціальностей педагогічного напрямку. Другий – це теоретичні й практичні предмети, що забезпечують ґрунтовну фахову підготовку. До блоку входять чотири фахових модулі з 15 предметів, які вивчаються від першого до третього року навчання [16] (їх розподіл представлено на рис. 1):

Рис. 1. Фахові модулі спеціальності «Андрагогіка – організація освіти дорослих»

Зазначимо, що перший фаховий модуль включає як теоретичні предмети («Історія і сучасність освіти дорослих в Польщі»; «Освітні форми сприяння розвитку дорослих»), так і методичні, зокрема «Методика організації навчальних заходів». Із першого курсу вивчаються і практико орієнтовані предмети, наприклад, «Педагогічні практики – студійні візити». Другий і третій фахові модулі зорієнтовані на вивчення особливостей дорослої людини на ринку праці та відповідні технології навчання, що уможливають адаптацію дорослої людини у середовищі праці. На третьому році навчання, у межах четвертого фахового модулю акцент зроблено на вивченні предметів, які розкривають специфіку роботи з дорослою аудиторією. Не без уваги залишаються логістичні й маркетингові процеси в освіті дорослих.

Значна увага у змісті професійної підготовки майбутніх андрагогів відводиться практичному компоненту як можливості випробування власних педагогічних, дидактичних та організаторських дій, відтак велика кількість практичних занять відбувається на базах практики. Завершується навчання написанням дипломної роботи, розпочати яку можна після отримання дозволу, що передбачає залік усіх модулів, складання іспиту з іноземної мови на рівні B2, залік із дипломного семінару й здобути загалом 180 пунктів ECTS [21].

Продовжити навчання, розширити наукові інтереси й набутти додаткових компетенцій можна в магістратурі Університету за трьома вищезазначеними спеціальностями.

Навчання в магістратурі триває 4 семестри і включає 2 етапи. Предметом магістерської андрагогічної практико

орієнтованої спеціальності виступають основи та методи поведінки з дорослими учнями, методи трансляції та презентації фахових знань, інституційні, правові й організаторські аспекти освіти дорослих і необхідні компетенції та ключові кваліфікації для здійснення подальшої успішної фахової діяльності.

Як і в процесі навчання на ліценціаті, в магістратурі кожний етап (один рік навчання) передбачає опанування певних модулів. Окрім обов'язкових модулів з професійного і спеціального навчання, дидактичного модулю (для осіб, які не мають педагогічної освіти), як і на першому етапі студент вибирає також факультативні предмети, якими доповнюються кількість пунктів ECTS. Аналіз змісту навчальних модулів та їхніх характеристик показує наявність вагомої частини годин на самостійну роботу в порівнянні з аудиторною роботою.

Продовжити науковий розвиток можна в аспірантурі (студії докторантські).

Після завершення навчання випускники працюють у різних компаніях, обіймаючи високі посади, займаються підготовкою працівників, набором персоналу, консультуванням, плануванням шляхів професійного розвитку та умінням успішно керувати власними компаніями (навчання, брокерські послуги, людські ресурси) [21]. Затребуваність цієї професії зумовлена можливістю знайти роботу у численних навчальних компаніях на посадах тренерів, спеціалістів з управління кар'єрою та професійного розвитку тощо. Багато з них працюють в інтернет-порталах, як

редактори навчально-виховного контенту, призначеного для дорослих різних галузей. Найталановитіші можуть також брати участь у різних програмах державних і неурядових установ, спрямованих на активізацію дорослих і заохочення їх до створення свого власного майбутнього.

Значимо, що окремий напрям підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими в Польщі становить післядипломне навчання. Наприклад, у Варшавському університеті здійснюється післядипломна підготовка тренерів-андрагогів [18], мета якої полягає у комплексній підготовці слухачів до виховної роботи з дорослими.

Курси мають характер удосконалення і призначені для людей, професійна діяльність яких пов'язана із навчанням дорослих (внутрішніх і зовнішніх тренерів), керівників і фахівців навчання й розвитку персоналу, а також для тих, хто в майбутньому планує працювати тренером/тьютором. Під час занять учасники мають можливість опанувати професійний тренерський семінар, набути знання та навички в галузі андрагогіки, щоб допомогти людям, які працюють з дорослими, краще пізнати себе й усвідомити специфіку навчання й розвитку людини у різні періоди її життя. Випускники підготовлені для проведення тренінгів і семінарів із дорослими людьми.

Підготовка включає знання про специфіку розвитку і навчання дорослих, а також уміння використовувати ефективні методи та інструменти як для проектування, реалізації, так і оцінювання освітніх заходів. Загалом навчальна програма включає 244 дидактичних години, розподілених на три модулі (рис.2) плюс обов'язковий 40-годинний міжособистісний тренінг, який триває впродовж чотирьох днів:

Рис. 2. Навчальні модулі післядипломної підготовки тренерів-андрагогів у Варшавському університеті [18]

Акцент у навчальному плані зроблено на питаннях, пов'язаних із навчанням дорослих різного віку, активізації пізнавальних процесів окремих осіб і груп на різних стадіях розвитку, функціонування дорослої людини на різних етапах життя, тренерського коучингу, керування розвитком власного потенціалу, особисті навички тренера, зокрема й комунікаційних і логістичних компетенцій.

Кувявсько-поморська Вища школа в Бидгощі також здійснює післядипломну підготовку андрагогів. Програма називається «Тренер андрагог, професійний консультант» [12].

Навчання триває три семестри, а адресатами програми є випускники закладів вищої освіти другого ступеня, хто працює або планує працювати викладачами й прагне підготуватися до роботи з дорослими у шкільній і позашкільній діяльності, а також у сфері соціальної допомоги.

Оскільки мета навчання полягає у підготовці слухачів до дидактичної роботи з дорослими, у навчальному плані зроблено акцент на сучасних теоріях навчання дорослих, співпраці та веденні соціальної групи, управлінні освітніми проектами, оцінці та самооцінці власної роботи. Загалом рамкова програма навчання у вимірі 360 год., передбачає вивчення як теоретичних предметів («Основи знань та вмінь андрагога»; «Сучасні напрями розвитку андрагогіки та консультування» тощо), так і практико орієнтовані («Специфіка активності дорослої людини»; «Основи соціальної та психологічної розробки» тощо) та включає 60 год. професійної практики. На завершення навчання слухачі захищають підсумкову залікову роботу.

Висновки. Професійній підготовці педагогічного персоналу для роботи з дорослими у Польщі приділяється значна увага й наразі країна накопичила цікавий досвід із цього напрямку. Професію андрагога можна здобути як у педагогічних, так і непедагогічних закладах вищої освіти. На основі аналізу університетських довідників були виявлені спільні характеристики програм академічної освіти (бакалаврату і магістратури) за андрагогічними спеціальностями в університетах Польщі. Аналіз програм підготовки майбутніх фахівців андрагогічних спеціальностей, зіставлення змісту їх теоретичної і практичної підготовки показав, що у процесі навчання студенти набувають знання про особливості освітньо-просвітницької роботи з дорослими різних вікових груп і соціальних категорій у сферах формальної, позаформальної та неформальної освіти, а також вчать підтримувати мотивацію до навчання у дорослих. Вагому частину професійної підготовки становлять знання про функціонування людини на сучасному ринку праці, принципи розвитку і навчання співробітників організацій та особливості сучасних технологій навчання дорослої людини.

На нашу думку, у Польщі підготовці педагогічного персоналу фахівців приділяється значна увага, країна має давні традиції, вагомі напрацювання, прогресивні ідеї у цій галузі, використання яких сприятиме розбудові практичної діяльності щодо підготовки організаторів навчання дорослих в Україні.

Список використаних джерел

1. Бирюкова Н. А. Подготовка преподавателя сферы образования взрослых как актуальная педагогическая проблема. *Казанский педагогический журнал*. 2008. № 1. С. 45–51.
2. Boud D., Miller N. Animating Learning: New Conceptions of the Role of the Person Who Works with Learners. *Annual Adult Education Research Conference Proceedings*. 1998. URL: <http://www.edst.educ.ubc.ca/aerc/1998/98boud.htm> (дата звернення: 20.02.2018)
3. Charters A. N., Cassara B. B. Papers on comparative adult education. Syracuse, NY: The Coalition of Adult Education Organization, Syracuse University and University of the District of Columbia, 1989. 215 p.

4. Delaney S., Noten T. Training the trainer. A Guide to Training Trainers. Amsterdam, Bangkok : ECPAT, Netherlands, 2008. 69 p.
5. Diaz C. B. Una propuesta para formar educadores de adultos: *Programa de especialización en educación de adultos* // *Revista de Ciencias Humanas – UTP – Pereira – Colombia*, 2000. P. 56–73.
6. Houle C. O. The education of adult education leaders. In M. S. Knowles (Ed.), *Handbook of adult education in the United States*. Chicago: Adult Education Association of the USA, 1960. P. 117–137.
7. Indeks alfabetyczny zawodów i specjalności, Warszawa, 22.12. 2014 r. [\(https://leszno.praca.gov.pl/documents/2654177/2663900/Alfabetyczny%20indeks%20zawodow%20\(zawodow\)\)](https://leszno.praca.gov.pl/documents/2654177/2663900/Alfabetyczny%20indeks%20zawodow%20(zawodow)) (дата звернення: 12.05.2018)
8. Jarvis P. *Sociological perspectives on lifelong education and lifelong learning*. Athens, Georgia, 1986. 196 p.
9. Kaczor S. *Kształcenie i doskonalenie zawodowe w okresie przemian*. Radom: Wydaw. i Zakład Poligrafii. Międzyresortowe Centrum Naukowe Eksploatacji Majatku Trwałego, 1993. 181 s.
10. Kierunek Studiów: Andragogika. URL: <http://studiowac.pl/11507/kierunek-studiow-andragogika> (дата звернення: 20.12.2017)
11. Knowles M.S. *Towards a Model of Lifelong Education*. New York, 1972. 302 p.
12. Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy <http://kpsw.edu.pl/studia-podyplomowe/studia-przygotowania-zawodowego-i-wspomagania-terapeutycznego/trener-andragog-doradca-zawodowy> (дата звернення: 15.05.2018)
13. Mc Carron J. J. Crisis or opportunity: An investigation to determine the state of graduate programs in adult education in the United States and recommendations for survival in the 21st century: A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Education. School of Education, Duquesne University, 2006. 116 p.
14. Murphy J.C. *Mentoring adult learners. Train-the-Trainer Manual*. Chicago, IL: Chicago State University, 2012/ URL: <http://www.csu.edu/TLMP/documents/TLMPTraining-the-TrainerManual2.pdf> (дата звернення: 20.02.2018)
15. Pedagogika studia stacjonarne 1-go stopnia. URL: [https://informatorects.uni.lodz.pl/pl/programmes-all/P/DLP\(07\)](https://informatorects.uni.lodz.pl/pl/programmes-all/P/DLP(07)) (дата звернення: 09.11.2017)
16. Plan studiów dla osób przyjętych od roku 2017/18 specjalność Andragogika – organizacja edukacji dorosłych. URL: <https://www.pedagog.uw.edu.pl/fckeditor/userfiles/file/PLANY-2017/plan-andragogika.pdf> (дата звернення: 09.02.2018)
17. Przedmioty prowadzone przez Wydział Nauk o Wychowaniu. URL: <https://informatorects.uni.lodz.pl/pl/faculties/0700000000/courses/?page>
18. Studia Podyplomowe Trener – Andragog. URL: <https://irk.oferta.uw.edu.pl/pl/offer/PODYPL2018/programme/SP-PE-TRAND/?from=field:SP-PE-TRAND> (дата звернення: 20.02.2018)
19. Studia stacjonarne I stopnia. Specjalność Organizacja edukacji dorosłych (program dla studentów przyjmowanych od roku 2016/17). URL: <https://www.pedagog.uw.edu.pl/fckeditor/userfiles/file/PROGRAMY%20PROGRAMY-2017/program-andragogika-podstawy.pdf> (дата звернення: 22.09.2017)
20. Towards becoming a good adult educator: *Recourse Book for Adult Educators*: edited by J. Irons. *Project «A Good Adult Educator in Europe»*. No 1092. CP, 2006. 64 p.
21. Uniwersytet Warszawski. Wydział pedagogiczny. URL: <https://www.pedagog.uw.edu.pl/pedagog.php?id=973> (дата звернення: 22.09.2017)
22. Wydział Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. URL: <https://rekrutacja.amu.edu.pl/Strona/Kierunki/Lista/Lista?dostepnosc=A> (дата звернення: 22.06.2018)

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 30.10.2018

Лукьянова Л. Б. Подготовка педагогического персонала для работы со взрослыми: опыт Польши для Украины.

А Представлена подготовка педагогического персонала для работы со взрослыми как важную сферу деятельности общества. Обоснована актуальность развития системы подготовки специалистов для образования взрослых, подкованную разнообразием выполняемых профессиональных ролей с учётом требований формальной (преподаватели педагогических и андрагогических дисциплин; преподаватели узкоспециализированного профиля; специалисты-исследователи в области образования взрослых; консультанты, методисты, эксперты, организаторы, тьюторы, инспекторы; социальные работники, работники аппарата управления) и неформальной (андрагог-эксперт; андрагог-консультант; инспектор; андрагог-организатор; андрагог-агент по связям; андрагог-стимулятор; андрагог-генератор идей) составляющих системы образования взрослых. Раскрыты особенности становления и развития профессиональной подготовки андрагогов в Польше. Проанализированы и обобщены современные подходы к организации профессиональной подготовки педагогического персонала для работы со взрослыми в Польше, обоснованы современные польские тенденции, присущие этому процессу. Определены особенности этой подготовки на бакалаврских и магистерских уровнях; описано целевые и организационно-содержательные аспекты профессиональной подготовки андрагогов в университетах Польши. Уделено внимание теоретико-методологическому, законодательному и технологическому аспектам этой подготовки, направленной на формирование и развитие профессиональной компетентности андрагогов. Проанализированы учебные планы отдельных университетов, осуществляющих профессиональную подготовку педагогического персонала для работы со взрослыми, определено содержание последипломной практико-ориентированной андрагогической подготовки. Выделены позитивные идеи опыта Польши, которые целесообразно имплементировать в образовательную среду Украины.

Ключевые слова: андрагог; педагогический персонал для работы со взрослыми; профессиональная подготовка; последипломное образование; учебный план; образовательная программа

Lukyanova Larissa. Teaching Staff to Work with Adults: the Experience of Poland for Ukraine.

С The article presents the training of pedagogical staff for working with adults as an important sphere of society activity. There is substantiated the necessity of the development of the system of training specialists for adult education which is dictated by the variety of their professional roles. In formal education they are teachers of pedagogical and andragogical disciplines, highly specialized profile teachers, specialists in the field of adult education, consultants, methodologists, experts, organizers, tutors, inspectors, social workers, management employees. In non-formal adult educational environment, they are andragogues - experts; andragogues-consultants; inspectors; andragogues-organizers; andragogue-communication agents, andragogues-stimulators, andragogues-idea generators). The peculiarities of formation and development of vocational training of andragogues in Poland are revealed. The modern approaches to organizing the vocational training of pedagogical staff for working with adults in Poland are analyzed and summarized; the modern Polish tendencies typical to this process are substantiated. The features of this training on the bachelor's and master's levels are determined. There is also described the target and organizational-content aspects of the vocational training of andragogues at the universities of Poland. The attention is paid to the theoretical-methodological, legislative and technological aspects of this training aimed at the formation and development of professional competence of andragogues. The curricula of several universities, which carry out vocational training of pedagogical staff for working with adults are analyzed, the content of postgraduate practice-oriented andragogical training is outlined. There are identified positive ideas of Poland's experience which should be implemented in the educational environment of Ukraine.

Key words: andragogue; pedagogical staff for working with adults; vocational training; postgraduate education; curriculum; educational program